

PAPER

O'ZBEKISTONDA ISHCHI KUCHI BOZORINING RIVOJLANISHI VA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA INSON TAFAKKURINI O'ZGARISHI

Abdugalilova Oyzoda Almahammad qizi ^{1,*}

¹Agrobiznes va raqamli iqtisodiyot fakulteti Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi 4-bosqich 95-guruh talabasi

* oyzodaabdugalilova.2004@gmail.com

Abstract

Ushbu maqolada O'zbekistonda ishchi kuchi bozorining hozirgi holati, mavjud muammolar va kelgusidagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilingan. Asosan, malakali kadrlar tayyorlash tizimidagi kamchiliklar, ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi tafovutlar hamda global iqtisodiyotga mos mutaxassislar tayyorlash masalalari yoritilgan. Statistik ma'lumotlar asosida mamlakatdagi ishsizlik darajasi, bandlik ko'rsatkichlari va yoshlar bandligiga oid real holat aks ettirilgan. Shuningdek, maqolada dual ta'lim tizimi, raqamli ko'nikmalar va xalqaro malaka sertifikatlari kabi zamonaviy yechimlar taklif etilgan.

Key words: mehnat bozori, davlat statistikasi, ishchi kuchi, raqamlashtirish, texnologiya.

Kirish

O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda islohotlar tufayli sezilarli darajada o'sishga erishdi. Biroq, bu o'sish jarayonida ishchi kuchi bozorining zamon talablari asosida rivojlanishi va malakali kadrlar bilan ta'minlanishi dolzarb masalaga aylangan. Ishchi kuchining raqobatbardoshligini oshirish, xalqaro mehnat bozoriga moslashuvchan mutaxassislar tayyorlash va bandlik darajasini oshirish bugungi kunning eng asosiy vazifalaridan biridir.

Ishsizlik – ishchi kuchining (iqtisodiy faol aholining) bir qismi bo'lib, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasida ish bilan band bo'lmagan ijtimoiy-iqtisodiy jarayondir. U mehnat bozorida ishchi kuchining nisbatan katta taklifi bilan ishchi kuchi talabi o'rtasida mavjud bo'ladigan nomuvofiqlikni aks ettiradi.

Ishsizlik va u bilan bog'liq muammolar mehnat bozoridagi ijtimoiy-iqtisodiy mehnat munosabatlarining asosiy mazmunini tashkil qiladi. Ishsizlik muammosini o'rganishdan asosiy maqsad aholining ish bilan bandligini yaxshilash orqali mamlakat ishlab chiqarishini kengaytirish va aholi turmush darajasini yanada yaxshilashga aloqador tadbirlar ishlab chiqishdan iborat. Jamiyatdagi ishsizlik darajasini pasaytirish uchun qo'shimcha ishchi o'rinlarini yaratish, ularni ishga tushirish aholining tabiiy

o'sishidan orqada qolmasligi kerak.

Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil yakunlariga qadar O'zbekistonda mehnatga layoqatli aholining soni 19,3 million kishiga yetdi. Shundan taxminan 13,9 million nafari iqtisodiy faol aholi sifatida bandlikda qatnashmoqda. Rasmiy bandlik darajasi 67% atrofida bo'lsa-da, norasmiy bandlik yuqori bo'lib qolmoqda (taxminan 2,5 million kishi).

Yoshlar orasida ishsizlik darajasi hamon muammo bo'lib qolmoqda: 15–30 yoshdagi ishsizlar ulushi 2024-yil holatiga ko'ra 15,2% ni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich iqtisodiyotda malakali kadrlar yetishmovchiligi va ta'lim tizimi bilan mehnat bozori o'rtasidagi tafovut mavjudligini ko'rsatadi.

1. O'zbekistonda ishchi kuchi bozorining holati (1-Jadval)

2. Muammolar

a) Malakali ishchi kuchi yetishmasligi; Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda sanoat sohasida 100 mingdan ortiq malakali mutaxassis yetishmagan. Ish beruvchilarning 40% dan ortig'i malaka mos kelmasligi muammosiga duch kelmoqda.

b) Ta'lim tizimi va mehnat bozori o'rtasidagi nomutanosiblik Ko'plab o'quv yurtlaridan chiqqan yoshlar o'z mutaxassisligi bo'yicha ish topolmayapti. Kasb-hunar ta'limi olganlarning atigi 30–35% qismi o'z mutaxassisligida faoliyat olib boradi.

Ishchi kuchi tarkibi (2023-yil yakunlariga ko'ra)	Umumiy mehnatga layoqatli aholi soni: 20,5 mln kishi	Faol band aholi: 14,3 mln kishi
Rasmiy bandlik darajasi 68,4%	Ishsizlik darajasi (2023-yil IV chorak) 8,6%	Yoshlar (16–30 yosh) o'rtasida: 14,3%
Sanoat tarmoqlaridagi bandlik:	Qishloq xo'jaligi: 26%	Sanoat: 13%
Qurilish: 9%	Savdo va xizmatlar: 39%	Davlat sektori (maorif, sog'liqni saqlash): 13%

c) Migratsiya va ichki oqimlar 2023-yilda 2,8 millionga yaqin fuqaro xorijda vaqtincha ishlagan. Migratsiya oqibatida yuqori malakali kadrlar xorijda qolib ketmoqda.

3. Malakali kadrlar tayyorlashdagi islohotlar

a) Kasb-hunar ta'limini rivojlantirish 2023-yil oxirida O'zbekistonda 350 ta kasb-hunar maktabi, 200 ta kollej va 186 ta texnikum faoliyat yuritgan. 2022–2024 yillarda 500 mingdan ortiq yoshlar kasb-hunar o'rgatuvchi kurslarga jalb qilindi.

b) Dual ta'lim tizimi joriy etilishi Dual ta'lim modeli (nazariya + amaliyot) 80 dan ortiq texnikumda tajriba asosida joriy etildi. Bu tizim orqali 20 mingga yaqin o'quvchi real ish joylarida malaka oshirdi.

c) Xorijiy tajriba asosida kadrlar tayyorlash Germaniya, Janubiy Koreya, Yaponiya bilan hamkorlikda mutaxassislar tayyorlash dasturlari amalga oshirilmoqda. Misol uchun, 2023-yilda Germaniya bilan 5 ta texnikumda zamonaviy ta'lim loyihalari yo'lga qo'yilgan.

4. Istiqbollar va rejalalar

a) Raqamlashtirish va texnologik moslashuv Mehnat bozorini raqamlashtirish, masalan, "mehnat.uz" portali orqali bo'sh ish o'rinlari va malaka talablarini tahlil qilish kengaymoqda. Sun'iy intellektga asoslangan malaka baholash tizimi yaratish rejalashtirilgan.

b) Innovatsion ta'lim muassasalari 2024–2026 yillarda har bir viloyatda innovatsion texnikumlar ochilishi belgilangan. 2030-yilgacha kasb-hunar ta'limi bilan qamrov darajasi 70% ga yetkazilishi rejalashtirilmoqda.

c) Xotin-qizlar va nogironligi bor shaxslar bandligini oshirish 2025-yilgacha xotin-qizlar bandligi 45% dan 55% gacha oshirilishi ko'zda tutilgan. 100 ming nafar nogironligi bor shaxslarni ish bilan ta'minlash bo'yicha davlat dasturi ishlab chiqilgan.

Malakali mutaxassislar tayyorlashdagi muammolar

Ta'lim va amaliyot orasidagi tafovut shuki, ko'plab oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalari bitiruvchilari mehnat bozorida to'g'ridan-to'g'ri ish topishda qiynalmoqda. Bu ularning nazariy bilimlari amaliy ko'nikmalar bilan to'liq boyitilmaganini ko'rsatadi.

Zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirishdagi sustkashlik: Raqamli iqtisodiyotga o'tish davrida axborot texnologiyalari, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlar bilan ishlay oladigan kadrlar yetishmayapti.

Ish beruvchilar ehtiyojlarini hisobga olmaslik; Ta'lim dasturlari ko'pincha ish beruvchilarning amaldagi talablariga mos kelmaydi, bu esa kadrlar bozorida nomutanosiblikka olib keladi

Yechim va istiqbollar:

1. Dual ta'lim tizimini keng joriy etish

Germaniya va Janubiy Koreya tajribasi asosida ishlab chiqilgan dual ta'lim tizimi nazariya va amaliyotni birlashtirgan holda, talabalar o'qish jarayonida ish joyida tajriba orttirish imkoniga ega bo'ladi. Bu usul kadrlarning bozorga moslashuvchanligini oshiradi.

2. Kadrlarni global mehnat bozoriga moslashtirish

Til o'rganish, xalqaro sertifikatlar olish va chet ellik ekspertlar ishtirokida o'quv kurslari tashkil etish orqali mutaxassislar xalqaro darajada raqobatbardosh bo'lishi mumkin. Masalan, IT, tibbiyot, muhandislik sohalarida xalqaro tan olingan malaka sertifikatlari joriy etilmoqda.

3. Raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish

2023-yildan beri "Digital Uzbekistan–2030" dasturi asosida yoshlarni zamonaviy raqamli texnologiyalarga o'rgatish bo'yicha ko'plab kurslar va inkubatsion markazlar faoliyat yuritmoqda. Bu tashabbus raqamli iqtisodiyot uchun malakali ishchi kuchi bazasini yaratishga xizmat qiladi.

4. Ta'lim dasturlarini ish beruvchilar bilan hamkorlikda ishlab chiqish

Ish beruvchilar bilan yaqin hamkorlikda talab yuqori bo'lgan sohalarida yangi o'quv rejalari va kurslar joriy etilishi ta'limning samaradorligini oshiradi.

Xulosa

O'zbekiston ishchi kuchi bozorini zamon talablariga mos ravishda rivojlantirish uchun tizimli yondashuv zarur. Malakali kadrlar tayyorlash, ularni xalqaro talablar asosida rivojlantirish va ishga joylashish jarayonlarini soddalashtirish orqali nafaqat ichki bozor, balki global iqtisodiyot uchun ham raqobatbardosh ishchi kuchini shakllantirish mumkin. Davlat, xususiyl sektor va ta'lim muassasalarining o'zaro hamkorligi bu yo'lga hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti: <https://stat.uz>
- Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligining 2024-yilgi hisobotlari
- "Digital Uzbekistan – 2030" strategik dasturi, 2023
- Jahon banki: "Uzbekistan Jobs Diagnostic" hisobotlari, 2022–2023
- Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO): "Global Employment Trends for Youth 2023"
- UNDP Uzbekistan: "Skills for the Future" loyihasi doirasidagi materiallar
- Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining rasmiy nashrlari va ta'lim statistikasi